

Samec hýla rudého. Foto Petr Lang.

Na pokraji vymizení – hýl rudý na Tepelsku

*Pavel Jaška, AOPK ČR, Regionální pracoviště Správa CHKO Slavkovský les,
Pavel Olbert, Teplá a Martin Liška, Muzeum Českého lesa v Tachově*

Areál výskytu každého druhu podléhá z rozmanitých důvodů změnám a oscilacím. Změny v rozšíření jsou pak zpravidla nejcitelnější v okrajových oblastech výskytu, zatímco v těch centrálních nemusí být nijak zřetelné. Hýl rudý (*Carpodacus erythrinus*) je v tomto směru pro region střední Evropy, České republiky a nejzápadnějších Čech velice zajímavým druhem.

Obrovský hnízdní areál druhu se rozprostírá od centrální Evropy až po východní Asii. Střední Evropa tvoří západní hranici výskytu, nicméně izolované populace existují i ve Velké Británii, Nizozemí nebo Francii. Plošněji se hýl rudý vyskytuje v Alpách (Keller et al. 2020). Nebylo tomu tak ovšem vždy. V posledních dvou stech letech došlo k posunu hnízdního

areálu hýla rudého západním a severním směrem ve dvou vlnách expanze. První vlna expanze na západ začala počátkem devatenáctého století, kdy se hýlové rudí objevují např. v Rakousku, Německu a na území bývalého Československa. Koncem devatenáctého a počátkem dvacátého století dochází k jejich opětovnému vymizení a ústupu severovýchodním směrem. Druhá vlna šíření přichází ve třicátých letech dvacátého století (Payevsky 2008). Ve čtyřicátých letech začínají opět přibývat pozorování i na našem území, přičemž první hnízdění jsou potvrzena ze šedesátých let. Druhou vlnu šíření na našem území podchycují opakovaná celostátní mapování hnízdního rozšíření ptáků.

Lokalita hýla rudého pod klášterem Teplá v nivě řeky Teplé. Foto Pavel Jaška.

Od sedmdesátých let, kdy byla početnost odhadnuta na 30–50 párů, došlo za třicet let ke zvětšení hnízdní populace více než 40x. Ta čítala na přelomu tisíciletí 1,3–2 tisíce párů. Poslední mapování hnízdního rozšíření z let 2014–2017 však zaznamenalo opětovný úbytek na 1–1,7 tisíce párů (shrnuje Štastný et al. 2021). Takové zakolísání by nemuselo být významné, nicméně další pokles početnosti pokračuje. A to zřejmě poměrně dramaticky, jak dokumentuje cílený monitoring druhu, který bude publikován v nadcházejícím čísle časopisu *Sylvia* (Mikuláš et al. in prep.). Úbytek je patrný i v ostatních státech Evropy (Keller et al. 2020).

V Karlovarském kraji patří hýl rudý v současné době k nejvzácnějším hnízdícím druhům pěvců. Dlouhodobě se vyskytuje pouze v Krušných a Doupovských horách a na Tepelsku. Ani jedna z populací není početná. V posledních letech se právě ta tepelská nejen díky své dobré dostupnosti těší naší nemalé pozornosti. První nám známé zmínky

o výskytu hýlů rudých z širší lokality v okolí Teplé pochází z roku 2004 od P. Řepy. Hýla rudého pozoroval nedaleko hráze vodního díla Podhora (ca 3,5 km od dnešního jadrového území). V první dekádě tisíciletí však další poznatky o výskytu hýlů rudých v zájmovém území chybějí. Zda na Tepelsku byli, či ne, s jistotou nevíme. Je to však pravděpodobné. První záznam v bezprostředním okolí města Teplá pochází z května 2013 od Starého rybníka mezi Seklovými Domky a Křepkovicemi, kde P. Tájková pozorovala jednoho zpívajícího samce. Od roku 2014 pak pozorování z Tepelska přibývají, a to zejména díky intenzivnějšímu sledování hýlů rudých druhým autorem tohoto článku. Lokalita začala být postupně navštěvována i dalšími ornitology, kteří zapisují svá pozorování do faunistických databází (AVIF, NDOP). V roce 2020 jsme zahájili intenzivní sledování, které zahrnuje nejen sledování jadrové populace přibližně mezi klášterem a Teplou, ale také širšího území zasahujícího mimo jiné až do Slavkovského lesa.

▲ Samice hýla rudého s mláďaty na hnízdě.
Foto Petr Lang.

▲ Samec s nedospělým vybarvením.
Foto Pavel Jaška.

Díky soustavnějšímu sledování, ale i kroužkovací činnosti můžeme dnes říci, že v jádrovém území žije a hlasově se projevuje v posledních letech mezi 5–10 samci, přičemž menší část z nich mívá ještě zelené, tedy nedospělé zbarvení. Kolik samců zde skutečně hnízdí, nevíme, nicméně z občasného pozorování párů lze soudit, že k hnízdění dochází snad pravidelně alespoň u některých z nich. V širším okolí jádrového

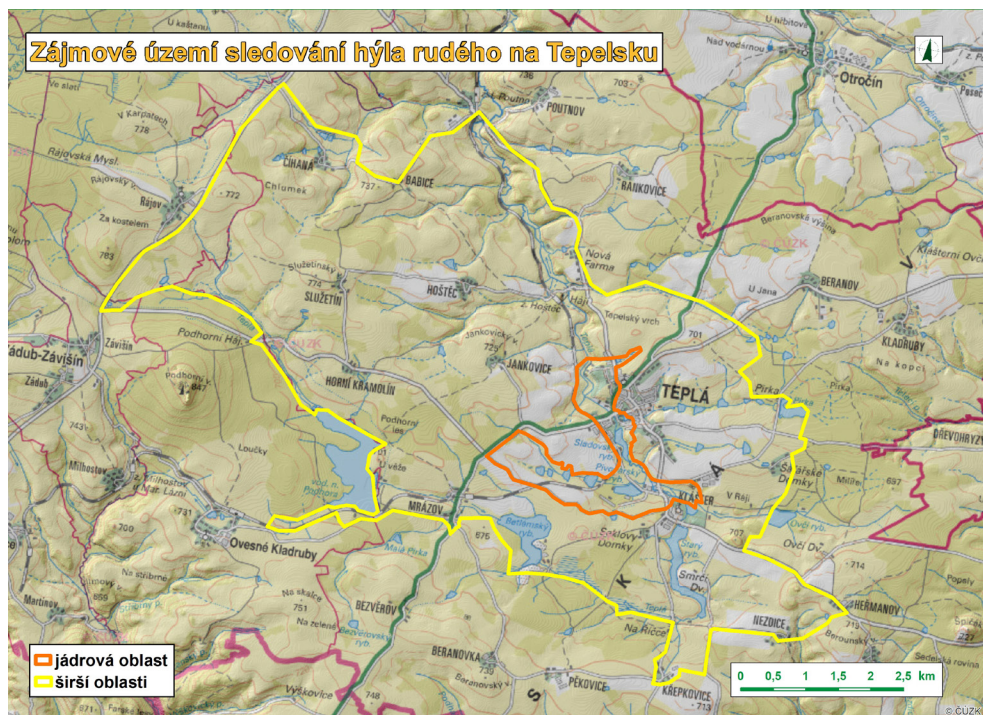
území se jednotlivě vyskytují další zpívající samci, a to i v době nejvhodnější pro hnízdění (mezi 20. 5. – 30. 6.). Takové výskyty jsou však velmi řídké. Přibližně deset let od objevení místní populace můžeme odhadnout, že velikost širší Tepelské populace hýla rudého se pohybuje meziročně mezi 5–17 zpívajícími samci.

Populace hýla rudého na Tepelsku je tedy malá a v kontextu silného ubývání druhu napříč Evropou také velmi ohrožená. Proč je tomu tak, není zcela jasné. Hýl rudý je druhem spíše chladnomilným, u nás preferujícím střední a vyšší polohy. Vyhledává otevřenou, spíše podmáčenou krajinu s lučními porosty a roztroušenými keři, často v nivách toků, ale i jinde. Vystupuje i nad hranici lesa do klečového pásma (Šťastný et al. 2011). Z tohoto pohledu může dlouhodobé oteplování a vysychání krajiny představovat zásadní problém. Hýl rudý je nadto poměrně unikátní svými migračními zvyklostmi. Jako jeden z hrstky našich pěvců zimuje na Indickém subkontinentě (Klvaňa et al. 2014, Lisovski et al. 2021). Pro hnízdění má jen velmi krátkou dobu. Z daleké Indie přiletá až kolem poloviny května, sezení a vyvádění mláďat zabere přibližně 25 dní. Snůšky kladené od poloviny června jsou pravděpodobně již pouze náhradní hnízdění za první neúspěšná. Koncem července už zřejmě ptáci opouštějí hnízdní lokalitu a v srpnu se vydávají na cestu na zimoviště (Šťastný et al. 2011, Klvaňa et al. 2014). Změny klimatických podmínek v místě zimoviště, na dlouhé cestě na hnízdiště, případně přímo na něm, mohou představovat doslova existenční problém. Příkladem může být proměškání období s optimálním množstvím potravy pro krmení mláďat, které se posune díky dřívějšímu nástupu vegetace na hnízdišti. Rodičovský pár pak nemůže díky dlouhé cestě ze zimoviště hnízdění uspořádat tak, jako např. druhy táhnoucí „pouze“, ze Středomoří nebo ty, které nemigrují vůbec. Důsledkem toho se sníží úspěšnost hnízdění. Negativní změny se mohou navzájem doplňovat a více znesnadňovat přetrvání populace hýlů rudých nejen na Tepelsku, ale i v celé střední Evropě.

Hýl rudý je stále mimořádným a vzácným klenotem nivní krajiny v okolí města Teplá. Přestože se prozatím nezdá, že by z Tepelska mizel, osud zdejší populace může viset na vlásku. Dobře také ilustruje jistou marnost lokální ochrany přírody v kontextu větší globální klimatické změny. Skepticismus však není na místě. Biota se neustále mění v závislosti na podmínkách prostředí včetně klimatické změny. Naším úkolem je v maximální míře v krajině udržovat dostatečně rozmanité přírodní prostředí a obnovovat ho tam, kde je to jen trochu možné. Samozřejmě tím nezabráníme ubývání úzce specializovaných druhů, jejichž životní prostředí se příliš změnilo. Vytvoříme však dostatečně pestrout krajinu, která co nejvyššímu počtu druhů umožní dynamicky se vyvíjet v reakci na přicházející změny. Některé druhy vymizí, jiné je třeba budou moci nahradit, pokud jim k tomu dáme prostor. ■

Literatura:

- Keller V., Herrando S., Voříšek P., Kipson M., Milanese P., Anton, D., Klvaňová A. et al. (2020): European breeding bird atlas 2: distribution, abundance and change. – European bird census council & Lynx Edicions, Barcelona, 967 pp.
- Klvaňa P., Cepák J., Albrecht T., Munclinger P. et Šurulinkov P. (2014). – Kroužkovatel 17: 7–8.
- Lisovski S., Neumann R., Albrecht T., Muclinger P., Ahola M., P., Bauer S., Cepak J., et al. (2021): The Indo-European flyway: Opportunities and constraints reflected by Common Rosefinches breeding across Europe. – Journal of Biogeography 49: 1255–1266.
- Payevsky, V., A. (2008): Breeding and demographic parameters and range expansion of the common rosefinch (*Carduelis erythrurus*). – The Ring 30 (1): 63–69.
- Řepa P. et Vacík R. (2016): Hnízdní rozšíření a početnost ptáků ve Slavkovském lese. – Západočeské muzeum v Plzni, 191 pp.
- Šťastný K., Bejček V., Mikuláš I. et. Hudec K. (2021): Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2014–2017. – Aventinum s. r. o., 511 pp.
- Šťastný K., Hudec K., Albrecht T., Bejček V., Bureš S., Cepák J., Čapek M., et al. (2011): Fauna ČR Ptáci 3/II. – Academia, Praha, 1189 pp.

Jádrová oblast s pravidelným výskytem - oranžová.
Širší oblast s nahodilým výskytem nebo vhodnými biotop - žlutá.